

Právne vedomie a ochrana životného prostredia

Po dlhom rozmýšľaní a porovnávaní environmentálnej reality doma i v zahraničí som dospel k zisteniu, ktoré možno mnohých prekvapí: na vyriešenie alebo aspoň čiastočné upravenie väčšej časti environmentálnych problémov na Slovensku netreba nijaké mimoriadne opatrenia - stačí, ak sa bude rešpektovať zákon. Pred diskusiou o tejto odvážnej vete si uvedieme niekoľko ilustračných príkladov.

Príklad 1: Mníchov, august 1991. Na lavičke v parčíku sedí mladý muž. V jednej ruke drží hamburger, v druhej noviny. Nervózne sa pozerá na hodinky i okolo seba - evidentne niekoho čaká. Po dojedaní „rýchleho jedla“ pokrčený papier, možno iba mimovoľne, padá z lavičky na zem. Muž otvorí noviny, no článok nedomočí. O niekoľko minút boli pri ňom dvaja páni, zrejme príslušníci mestskej polície - v civile! Legitimovali sa, a po vypísaní bloku päťdesiat marková bankovka bez reptania putovala do služobnej peňaženky...

Príklad 2: Banská Bystrica, máj 2001. V jednom pohostinstve blízko centra sedia traša asi 16-roční „sopliaci“ (ako učiteľ viem vek mladých ľudí veľmi dobre odhadnúť). Pred nimi krígle piva, a k tomu navyše i nejaká „zápražka“. Zrazu sa jeden z nich zdvihol k pultu a doniesol - krabičku cigariet. Po chvíli však nasledoval záverečný šok: dvaja neploletí chlapci sa presunuli k hraciu automatu a pokojne, celkom prirodzene, začali hrať. Teta krčmárka spokojne sledovala „dianie v stánku kultúry“ a obsluhovala ďalej. Čo na tom, že za 20 minút stihla svojím konaním porušiť hneď tri zákony: zákon 219/1996 Z. z., zákon 67/1997 Z. z. a zákon 194/1990 Z. z. Nikomu, vôbec nikomu to nevadilo... Keďže som už nemohol ďalej sledovať túto „lavínu demokracie“, opustil som tento priestor. Neďaleko, na zastávke MHD pred školským komplexom na Tajovského ulici stálo viac ako sto študentov, z veľkej väčšiny stredoškôľakov. Takmer polovica (!) z nich fajčila. Prítom na území Banskej Bystrice platí všeobecné nariadenie mestského zastupiteľstva o zákaze fajčenia vo verejných priestoroch, vrátane zastávok MHD!! Chodník i priestory okolo zastávky však vyzerajú ako bufet nižšej cenovej i sociálnej kategórie - všade stovky ohorkov, a kde-tu pohodená prázdna škatuľka. Napodiv, tento bezútešný stav opäť nikomu nevadí, hoci je v priamom rozpore s citovaným predpisom, a v nepriamom i so zákonom 67/1997 Z. z. Nevadí to mestskej polícii, inšpekcii životného prostredia, ani riaditeľom príslušných stredných škôl...

Príklad 3: Banská Bystrica, september 2001. V záseku pri ceste z B. Bystrice do Hornej Mičinej je rušno. Na okraji cesty, niekoľko desiatok metrov od tabule „Zákaz sypať smeti“, zastavuje auto - priestraný Nissan. Zadné dvere sa otvárajú a zrazu náraz: Do trávy a listia padá chladnička. „Zátišie“ na okraji lesa dotvárajú desiatky pneumatík, batérie z áut (!), stará rozbitá vaňa, popraskané i celé televízne obrazovky, mŕtva myš (od počítača!), staré káble, stavebný odpad... A teraz k nim pribudla chladnička. Zrejme doslúžila. Táto situácia (nie zriedkavá kdekoľvek inde na Slovensku!) si však vyžaduje malý doplnok: doslúžila nielen chladnička, ale aj právne vedomie a zdravý rozum tohto, po materiálnej stránke (!) určite nie chudobného človeka...

Príklad 4 je na prvý pohľad podobný ako príklad 2; je však poučný a súčasne alarmujúci, pretože je z akademickej perspektívy. V lete minulého roku ma bol navštíviť na pracovisku kolega a priateľ z Amsterdamu. Vyjdem pred budovu, pretože som videl prichádzať jeho auto na parkovisko. Nico, muž v stredných rokoch, zostal stať ako prikovaný 20 metrov pred vchodom s otvorenými ústami. Pred vchodom stálo - s cigaretou v ruke - asi desať študentov, a túto scénu dopĺňala jedna administratívna pracovníčka. Nico nedokázal pochopiť, ako je niečo takéto možné pred učiteľskou (!) fakultou... (V Holandsku by to údajne neprichádzalo do úvahy, hoci o dodržiavaní princípov demokracie v menovanej krajine určite nikto nepochybuje!) A to ešte, našťastie, zrejme nerozumel upozorneniu v slovenčine, duplicitne vyplepenému na skle: „Fajčenie v priestoroch vchodu do budovy zakázané!“...

Z napísaného by sa mohlo zdať, že slovo zákon v slovenskom jazyku pomaly nadobudne metaforický, parodický až humoristický podtext. Žiaľ, nerešpektovanie zákonov, predpisov a nariadení sa v priebehu posledného desaťročia stalo akousi „charakteristickou črtou slovenského národa“. A platí to všade, bez ohľadu na to, či je človek na kolesách alebo pešo, v meste či na horách, v pracovný deň alebo vo sviatok. Právne vedomie slovenskej spoločnosti je, jemne povedané, nedostatočne rozvinuté a u občanov istej kategórie (prominenti, zbohatlíci a podobní „frajeri“) absentuje takmer úplne. Nakoniec, nie je ani taký dôvod sa čudovať, pretože ryba smrdí od hlavy...

Uchádzame sa o miesto v civilizovanej Európe, bok po boku ekonomicky i duchovne vyspelých spoločností, v ktorých ale tiež nie je všetko ideálne. K hlavným a zásadným kritériám právneho štátu však v prvom rade patrí úcta k legislatíve a rovnosť občanov pred zákonom bez ohľadu na spoločenské postavenie, pohlavie i rasu. Na druhej strane si treba uvedomiť, že implementácia skutočnej zákonnosti do spoločnosti sa pozitívne prejaví na viacerých úrovniach. Nás budú teraz zaujímať dve, ktoré spolu úzko súvisia:

1. Úroveň spoločensko-politická. Výsledkom je fungujúca spoločnosť, v ktorej u väčšiny občanov prevažuje spokojnosť a pozitívna perspektíva zajtrajška. Navyše, spokojný človek s naplneným životom má obvyčajne viac priestoru a času, i odhodlanie venovať sa okrem iného aj riešeniu (vraj) nadstavbových problémov životného prostredia, než prevažne znechutení a frustrovaní občania súčasného Slovenska.

2. Úroveň environmentálna. Zákony a predpisy v SR, osobitne vo vzťahu k životnému prostrediu, nie sú až také zlé a nedokonalé, len sa nedostatočne a nedôsledne dodržiujú. Keby sa dodržiovali a „ctili“ zákony a predpisy, ako sa vo vyspelej spoločnosti patrí, na Slovensku by sa takmer nevyskytovali:

- čierne stavby, najmä súkromné chaty v mnohých, často chránených lokalitách;
- ilegálne skládky odpadu na stovkách lokalít, vrátane chránených;
- ekologické havárie a úniky nežiaducich látok do vodných tokov (skoro „poveštný“ je napr. Hron v súvislosti s čpavkom);
- „poloilegálne“ meliorácie podmačianých lúk v pásmach ochrany vodného zdroja a ťažba rašeliny v bezprostrednej blízkosti prísnych rezervácií;
- požiare na stovkách lokalít, najmä v dôsledku jarného a jesenného vypaľovania vegetácie;
- ilegálne výrubu stromov po reštitúciách rýchlo vyškolenými lesnými „hospodármi“ alebo príslušníkmi z Ázie pochádzajúceho etnika, často i v chránených územiach;

- poškodené kvaple a iná jaskynná výzdoba v desiatkach našich jaskýň;
- lokality, kde komerční zberatelia prakticky vyhubili jasoňa červenookého (*Parnassius apollo*);
- rozsekané kry zemolezu čierneho väčšinou v prísnych rezerváciách (!), ktorý je živnou drevinou endemického, kriticky ohrozeného fužáča zemolezového (*Pseudogauroutina excellens*);
- na desiatkach miest vykradnuté hniezda vzácnych a chránených dravých vtákov;
- stovky vzácnych a chránených zvierat každoročne zastrelených pytlákmi alebo uhynutých v strašných bolestiach v tzv. železách a okách;
- desiatky po páde ranených, ale aj usmrtených kamzíkov v dôsledku nedovoleného pohybu turistov v neprístupných a uzavretých lokalitách Tatier;
- nedovoleným pohybom turistov a skialpinistov uvoľnené lavíny;
- eróziu a „skratkami“ silne poškodené turistické chodníky;
- lesy i horské hrebene plné plastických fliaš, konzerv a iných obalov;
- vodné toky obsahujúce okrem (polomŕtvych) rýb pneumatiky, hadice, staré motory a stovky ton ďalšieho odpadu;
- tisíce ilegálne vypílených jedličiek rok čo rok pred Vianocami;
- stovky vyrýpaných plesnivcov a iných chránených rastlín, živočiach na tzv. skalách pred rodinnými domami, a...

... a dalo by sa pokračovať. Som presvedčený o tom, že na zabezpečenie výrazného zlepšenia environmentálnej situácie na Slovensku stačia dve (i keď nie jednoduché) systémové opatrenia:

(1) Zabezpečiť fungovanie naozaj právneho štátu, v ktorom si občania bez rozdielu spoločenského postavenia zákony prirodzene ctia. (Tento stav však predpokladá múdrosť a prepracovanosť právnych noriem, čo v našej spoločnosti zatiaľ nemusí byť pravidlom...)

(2) Zabezpečiť, aby environmentálne nešetrné správanie (v oblasti technológií, projektov, služieb...), ktoré je v rozpore s princípmi trvalo udržateľného rozvoja, bolo finančne znevýhodnené - napr. vyšším daňovým zaťažením, pred environmentálne žiaducim správaním právnických i fyzických osôb.

Po účinnej implementácii týchto opatrení do spoločenskej praxe samostatná disciplína environmentálna výchova už azda ani nebude potrebná. Rád by som sa dožil takejto spoločnosti aspoň na staré kolená...

Valerián Franc

Ilustračné foto: Ján Krošlák